

LEERSCHOOL

Tara Westover

Leerschool

VERTAALD DOOR
LETTE VOS

2018
DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Leerschool is non-fictie. Sommige namen en persoonlijke kenmerken zijn gewijzigd.

Copyright © 2018 by Second Sally, Ltd. All rights reserved.

Copyright Nederlandse vertaling © 2018 Lette Vos

Oorspronkelijke titel *Educated*

Oorspronkelijke uitgever Random House, New York

Omslagontwerp bij Barbara

Omslagillustratie Patrik Svensson

Foto auteur Paul Stuart

Vormgeving binnenwerk Perfect Service, Schoonhoven

Druk Wilco, Zutphen

ISBN 978 94 031 0570 3

NUR 320

debezigebij.nl

Voor Tyler

Het verleden is prachtig omdat niemand zich op het moment zelf bewust is van zijn gevoel. Dat ontvouwt zich pas later, waardoor we nooit eenduidige emoties voelen bij het heden, alleen bij het verleden.

– Virginia Woolf

Uiteindelijk ben ik van mening dat educatie moet worden gezien als een doorlopende reconstructie van de ervaring, dat het proces en het doel van educatie een en hetzelfde zijn.

– John Dewey

Inhoud

Opmerking van de auteur 11

Proloog 13

DEEL EEN

- 1 Het goede verkiezen 19
- 2 De vroedvrouw 30
- 3 Crèmekleurige schoenen 43
- 4 Apache-vrouwen 52
- 5 Eerlijk vuil 63
- 6 Rondas en beukelaar 79
- 7 De Heer zal het voorzien 94
- 8 Kleine hoertjes 104
- 9 Oprecht in Zijn geslachten 113
- 10 Verenschild 122
- 11 Instinct 129
- 12 Vissenoog 136
- 13 Zwijgen in de gemeente 145
- 14 Mijn voeten rusten niet meer op aarde 157
- 15 Geen kind meer 169
- 16 Trouweloze man, ongehoorzame hemel 181

DEEL TWEE

- 17 Dat gij dien heiligt 193
- 18 Bloed en veren 201
- 19 In den beginne 209
- 20 Het relaas van de vaders 217

- 21 Glidkruid 226
- 22 Wat we fluisterden en wat we schreeuwden 231
- 23 Ik kom uit Idaho 244
- 24 Een dolende ridder 255
- 25 Het gewrocht van zwavel 265
- 26 Wachten op de roering des waters 274
- 27 Als ik een vrouw was 279
- 28 Pygmalion 287
- 29 De diploma-uitreiking 298

DEEL DRIE

- 30 De hand van de Almachtige 311
- 31 Eerst een tragedie, dan een klucht 322
- 32 Een kijfachtige vrouw in een huis van gezelschap 332
- 33 De tovenarij van de fysica 338
- 34 De vaste grond der dingen 344
- 35 Ten westen van de zon 351
- 36 Vier lange, maaierende armen 358
- 37 Alles op het spel voor verlossing 368
- 38 Familie 377
- 39 Kijken naar de buffels 384
- 40 Leerschool 392

Dankwoord 395

Opmerking over de tekst 397

Opmerking van de auteur

Dit verhaal gaat niet over het mormonisme, noch over enige andere religieuze overtuiging. Er komen veel verschillende soorten mensen in voor; sommigen zijn gelovig, anderen niet; sommigen zijn vriendelijk, anderen niet. De auteur wil geen verband suggereren tussen de twee eigenschappen, positief noch negatief.

De volgende namen (in alfabetische volgorde) zijn pseudoniemen: Aaron, Audrey, Benjamin, Emily, Erin, Faye, Gene, Judy, Peter, Robert, Robin, Sadie, Shannon, Shawn, Susan, Vanessa.

Proloog

Ik sta op de rode treinwagon die naast de schuur is gedumpt. De wind raast, zwiept mijn haar in mijn gezicht en drijft een vlaag kou de lage hals van mijn T-shirt in. Zo dicht bij de berg waait het stormachtig, alsof de top uitademt. Beneden ligt de vallei er vredig en onverstoorbaar bij. Ondertussen staat onze boerderij te dansen: de zware naaldbomen wiegen zachtjes heen en weer, terwijl de alsemstruiken en distels beven en buigen voor elk zuchtje of vlaagje wind. Achter me loopt een helling geleidelijk omhoog en hecht ze zich aan de voet van de berg. Als ik opkijk kan ik de donkere contouren van de Indianenprinses zien.

De heuvel is bezaaid met wilde tarwe. Als de naaldbomen en alsem solisten zijn, is het tarweveld het corps de ballet, zoals elke halm de andere volgt in korte bewegingssalvo's, miljoenen ballerina's die een voor een hun gouden kopje buigen voor de beukende rukwinden. De knik die ze oplopen blijft maar heel even zichtbaar, en dichter bij het zien van de wind kun je eigenlijk niet komen.

Als ik me omdraai naar ons huis op de helling zie ik heel andere bewegingen: lange schimmen die zich stroef een weg door de luchtstroom banen. Mijn broers zijn wakker en peilen het weer. Ik stel me mijn moeder voor achter het fornuis, gebogen over haar zevengranenpannenkoekjes. Ik zie voor me hoe mijn vader in elkaar gedoken bij de achterdeur de vetes van zijn werkschoenen met stalen neus zit te strikken en zijn eeltige handen in lashandschoenen wringt. Op de snelweg beneden rijdt de schoolbus zonder te stoppen voorbij.

Ik ben nog maar zeven, maar toch begrijp ik al dat dit mijn familie anders maakt, meer dan wat dan ook: wij gaan niet naar school.

Papa maakt zich zorgen dat de overheid ons zal dwingen om te gaan, maar dat kan helemaal niet, want ze weten niet van ons bestaan af. Vier van de zeven kinderen van mijn ouders hebben geen geboorteakte. We hebben geen medisch dossier omdat we thuis zijn geboren en nog nooit naar de dokter of bij een verpleegkundige zijn geweest.* We hebben geen schoolgegevens omdat we nog nooit een klaslokaal vanbinnen hebben gezien. Als ik negen ben, krijg ik een Verlate Geboorteakte, maar voorlopig besta ik volgens de staat Idaho en de federale overheid niet.

Natuurlijk bestond ik wel. Ik was opgegroeid in afwachting van de Gruwelen der Verwoesting; ik was voorbereid op het moment dat we de zon donkerder zagen worden en de maan zagen druipen alsof ze bloedde. Ik was hele zomers bezig met perziken innaken en elke winter met het omkeren van onze voorraden. Als de Wereld der Mensen tot een einde kwam, zou mijn familie onverstoord verder leven.

Ik was geschoold in de ritmes van de berg, ritmes waarin nooit iets wezenlijks veranderde, maar alles zich cyclisch voltrok. Elke ochtend verscheen dezelfde zon, die langs de vallei streek en achter de berg verdween. De sneeuw die in de winter viel smolt altijd weer in de lente. Ons leven was één grote kringloop – de kringloop van de dag, van de seizoenen –, cirkels van oneindige verandering die, zodra ze waren voltooid, betekenden dat alles weer bij het oude was. Ik geloofde dat ons gezin deel uitmaakte van dit onsterfelijke patroon, dat we in zekere zin het eeuwige leven hadden. Maar de eeuwigheid was alleen voor de berg weggelegd.

Mijn vader vertelde ons altijd een verhaal over de berg. Ze was een enorm gevaarte, een kathedraal van een berg. De keten

* Behalve mijn zus, die toen ze klein was een arm en een been brak. Ze gingen met haar naar het ziekenhuis voor gips.

bestond uit meerdere bergen, hogere, imposantere, maar Buck Peak was het mooist uitgehouwen. Aan de voet was ze ruim anderhalve kilometer breed en haar donkere gedaante rees op uit de aarde tot een onberispelijke piek. Van een afstandje kon je de afdruk van een vrouwenlichaam op de bergwand zien: haar benen gigantische ravijnen, haar haar een rijtje bomen dat langs de noordelijke richel liep. Ze had een statige houding, met één been in een krachtige beweging naar voren gestoken, meer schrijdend dan lopend.

Mijn vader noemde haar de Indianenprinses. Ze kwam ieder jaar tevoorschijn als de sneeuw begon te smelten en keek met haar blik op het zuiden gericht toe hoe de buffels naar de vallei terugkeerden. Papa zei dat de nomadische indianen geloofden dat haar verschijning de lente aankondigde, als teken dat het dooide op de berg, dat de winter voorbij was en dat het tijd was om naar huis terug te keren.

Mijn vaders verhalen gingen altijd over onze berg, onze vallei, ons ruige stukje Idaho. Hij vertelde nooit wat ik moest doen als ik de bergen achter me liet, als ik zeeën en continenten overstak en me op nieuw terrein begaf, waar ik de Prinses niet langer aan de horizon kon zoeken. Hij vertelde nooit hoe ik dan zou weten wanneer het tijd was om naar huis terug te keren.

DEEL EEN

Hoofdstuk 1

Het goede verkiezen

MIJN STERKSTE HERINNERING IS GEEN herinnering. Het is iets wat ik me inbeeldde en vervolgens heb onthouden alsof het echt gebeurd was. De herinnering ontstond toen ik vijf was, vlak voor mijn zesde verjaardag, naar aanleiding van een verhaal dat mijn vader in zoveel geuren en kleuren vertelde dat mijn broers, zus en ik er in ons hoofd allemaal een eigen bioscoopversie van hadden gemaakt, met gewerschoten en geschreeuw. In de mijne kwamen krekels voor. Dat geluid hoor ik terwijl ons gezin tegen elkaar aan kruipt in de keuken, met het licht uit, verscholen voor de FBI die het huis omsingeld heeft. Een vrouw reikt naar een glas water en haar silhouet wordt uitgelicht door de maan. Een schot weerkaatst als het klappen van een zweep en ze valt neer. In mijn herinnering is het altijd moeder die valt, met een baby in haar armen.

Die baby slaat nergens op – ik ben de jongste van mijn moeders zeven kinderen –, maar zoals ik al zei: het hele voorval is verzonnen.

EEN JAAR NADAT MIJN VADER ons dat verhaal had verteld kwamen we bij elkaar om hem te horen voorlezen uit Jesaja, een profetie over Immanuel. Hij zat op onze mosterdkleurige bank met een dikke bijbel open op schoot. moeder zat naast hem. De rest zat verspreid over het sjofele bruine tapijt.

‘Boter en honing zal hij eten,’ dreunde mijn vader op met lage, monotone stem, moe na een lange dag auto’s slopen en schroot sorteren. ‘Boter en honing zal hij eten, totdat hij wete te

verwerpen het kwade, en te verkiezen het goede.’

Er volgde een gewichtige stilte. We bleven muistil zitten.

Mijn vader was niet lang, maar hij kon een hele kamer onder de duim houden. Hij had een bepaalde uitstraling, de plechtigheid van een orakel. Zijn handen waren fors en verweerd – de handen van een man die zijn hele leven hard heeft gewerkt – en ze hielden de bijbel stevig vast.

Hij las de passage nogmaals hardop, toen nog eens en nog eens. Bij elke herhaling klom zijn stem een stukje verder de hoogte in. Zijn ogen, die een paar tellen eerder gezwollen waren van vermoeidheid, stonden nu wijd open en alert. Dit was een doctrine van boven, zei hij. Hij zou bij de Heer te rade gaan.

De volgende ochtend ontdeed mijn vader onze koelkast van melk, yoghurt en kaas, en toen hij die avond thuiskwam was zijn pick-up volgeladen met bijna tweehonderd liter honing.

‘Jesaja vermeldt niet wat het kwade is, boter of honing,’ zei papa met een grijns terwijl mijn broers de witte emmers naar de kelder zeulden. ‘Maar als je Hem iets vraagt, zal de Heer je verlichten!’

Toen papa het vers aan zijn moeder voorlas lachte ze hem vierkant uit. ‘Ik hoor het al,’ zei ze. ‘Jij hebt ze niet meer alle vijf op een rijtje.’

Oma had een smal, hoekig gezicht en een onuitputtelijke voorraad neppe indiaanse sieraden, een en al zilver en turkoois, die in trosjes aan haar spichtige nek en vingers bungelden. Omdat ze net onder ons op de helling woonde, vlak naast de snelweg, noemden we haar oma-van-de-helling. Dat was om haar te onderscheiden van onze oma van moederskant, die we oma-uit-de-stad noemden omdat ze zo’n vijftientig kilometer ten zuiden van ons woonde, in het enige stadje van de county, met één enkel verkeerslicht en een supermarkt.

Papa en zijn moeder waren net twee katten die met hun staart aan elkaar geknoopt zijn. Ze konden een week lang kibbelen zonder het ergens over eens te worden, maar hun liefde voor de berg bond hen. Mijn vaders familie leefde al een halve eeuw aan de

voet van de berg. Oma's dochter was getrouwd en was elders gaan wonen, maar mijn vader bleef en bouwde een krakkemikkig geel huis, dat nooit helemaal af was, op de helling net boven zijn ouderlijk huis aan de voet van de berg, en bouwde een schroothoop op – waarvan hij er meerdere had – naast haar keurig gemaaide gazon.

Ze hadden dagelijks ruzie, over alle rotzooi op de schroothoop, maar vaker nog over ons, de kinderen. Oma vond dat we op school moesten zitten in plaats van, zoals zij het noemde, 'als wilden over de berg te dolen.' Papa zei dat de overheid openbaar onderwijs gebruikte als truc om kinderen van God af te keren. 'Ik kan mijn kinderen net zo goed rechtstreeks aan de duivel overleveren,' zei hij, 'als ze naar school sturen.'

God droeg papa op om deze openbaring te delen met de boeren die in de schaduw van Buck Peak woonden. Op zondag kwam bijna de hele gemeenschap samen in de kerk, een hickorykleurig kapelletje vlak bij de snelweg, met zo'n typisch mormoonse korte, bescheiden torenspits. Papa dreef andere vaders in het nauw zodra ze uit hun kerkbanken kwamen. Hij begon met zijn neef Jim, die goedmoedig aanhoorde hoe papa zwaaiend met zijn bijbel de zondigheid van melk verkondigde. Jim grijnsde, gaf papa toen een klopje op zijn schouder en zei dat een rechtschapen God de mensen op een warme zomerdag zelfgemaakt aardbeienijs niet zou misgunnen. Jims vrouw trok aan zijn arm. Toen hij langs ons glipte rook ik een vleugje koeienmest. En toen wist ik het weer: dat grote melkveebedrijf een paar kilometer ten noorden van Buck Peak, dat was van Jim.

NADAT PAPA MET ZIJN PREKEN tegen melk was begonnen, propte oma haar koelkast ermee vol. Zij en opa dronken alleen halfvolle, maar al gauw had ze alles in huis – volle, magere en zelfs chocolademelk. Zij vond het blijkbaar belangrijk om in deze kwestie geen haarbreed toe te geven.

Ontbijten werd een proeve van loyaliteit. Elke ochtend zat ons gezin om een grote vierkante tafel zevengranenmuesli te eten,

met honing en stroop, of zevengranenpannenkoekjes, ook met honing en stroop. Omdat we met z'n negenen waren, waren de pannenkoekjes nooit helemaal gaar. Ik vond de muesli nog wel gaan zolang ik hem in melk kon laten weken, zodat de room de mout opnam en de korrels doordrenkte, maar sinds de openbaring aten we muesli met water. Het was alsof je een kom modder zat te eten.

Het duurde niet lang voor ik begon te denken aan alle melk die in oma's koelkast stond te bederven. Toen werd het mijn gewoonte om het ontbijt over te slaan en meteen naar de schuur te lopen. Dan voerde ik de varkens en vulde de troggen voor de koeien en paarden, en vervolgens sprong ik over de omheining, liep met een boog om de schuur heen en stapte door de zijdeur oma's huis binnen.

Op zo'n ochtend, terwijl ik toekeek hoe oma een kom cornflakes klaarmaakte, vroeg ze: 'Hoe zou je het vinden om naar school te gaan?'

'Ik zou er niks aan vinden,' zei ik.

'Hoe weet je dat nou?' blafte ze. 'Je hebt het nooit geprobeerd.'

Ze schonk de melk in en reikte me de kom aan. Toen ging ze tegenover me aan de keukentafel zitten en keek toe hoe ik de cornflakes gulzig naar binnen lepelde.

'Wij vertrekken morgen naar Arizona,' zei ze, maar dat wist ik al. Opa en oma gingen altijd naar Arizona als het weer begon te veranderen. Opa zei dat hij te oud was voor de winter in Idaho; de kou ging in zijn botten zitten. 'Als jij nou heel vroeg opstaat,' zei oma, 'om een uur of vijf, dan kun je met ons mee. Dan zorgen we dat je naar school kunt.'

Ik ging verzitten op mijn kruk. Ik probeerde me een voorstelling van school te maken, maar het lukte niet. Ik zag alleen de zondagsschool voor me, waar ik wekelijks naartoe ging en een bloedhekel aan had. Een jongen die Aaron heette had tegen alle meisjes gezegd dat ik niet kon lezen omdat ik niet naar school ging, waardoor geen van hen nog met me wilde praten.

'Heeft papa gezegd dat ik mee mag?' vroeg ik.

‘Nee,’ antwoordde oma. ‘Maar als hij eenmaal doorheeft dat je weg bent zijn we al een heel eind op streek.’ Ze zette mijn kom in de gootsteen en keek uit het raam.

Oma bezat een zekere oerkracht – ze was ongeduldig, agressief en kordaat. Als je haar zag, zette je onwillekeurig een stap achteruit. Ze verfde haar haar zwart en dat benadrukte haar strenge gelaatstrekken alleen maar meer, vooral haar wenkbrauwen, die ze elke ochtend tekende in dikke, inktzwarte boogjes. Ze maakte ze te lang, waardoor haar gezicht uitgerekt leek. Ze tekende ze ook te hoog, wat haar andere kenmerken een verveelde, bijna sarcastische uitdrukking gaf.

‘Je zou op school moeten zitten,’ zei ze.

‘Dwingt papa je niet gewoon om me terug te brengen?’ vroeg ik.

‘Jouw vader dwingt mij helemaal nergens toe.’ Oma stond op en maakte zich breed. ‘Als hij je terug wil, moet hij je maar komen halen.’ Ze aarzelde en leek zich even te generen. ‘Ik heb hem gisteren gesproken. Hij kan je voorlopig niet komen halen. Hij loopt achter met die schuur die hij in het dorp aan het bouwen is. Zolang het weer goed blijft en hij met de jongens lange dagen kan maken, kan hij niet halsoverkop naar Arizona rijden.’

Oma had haar plan goed uitgedacht. Papa werkte in de weken voor de eerste sneeuwval altijd van zonsopgang tot zonsondergang, om genoeg geld bij elkaar te schrapen met auto’s slopen en schuren bouwen om de winter door te komen, als er nauwelijks werk was. Zelfs als zijn moeder er met zijn jongste kind vandoor ging, kon hij het werk niet zomaar neerleggen, niet tot de vorkheftruck met ijs bedekt was.

‘Ik moet wel de beesten voeren voor we weggaan,’ zei ik. ‘Hij merkt zeker dat ik weg ben als de koeien uitbreken op zoek naar water.’

DIE NACHT GING IK NIET naar bed. Ik zat op de keukenvloer en keek hoe de uren wegtikten. Eén uur ’s ochtends. Twee uur. Drie uur.

Om vier uur stond ik op en zette mijn laarzen bij de achterdeur. Ze zaten onder de mest, en ik wist zeker dat oma ze niet in haar auto zou laten. Ik zag voor me hoe ze op haar veranda zouden staan, eenzaam en verlaten, terwijl ik blootsvoets naar Arizona vertrok.

Ik stelde me voor wat er zou gebeuren als mijn familie merkte dat ik er niet meer was. Mijn broer Richard en ik brachten vaak hele dagen op de berg door, dus waarschijnlijk zou het niemand opvallen tot zonsondergang, als Richard thuiskwam voor het eten en ik niet. Ik stelde me voor dat mijn broers naar buiten stormden om me te zoeken. Ze zouden eerst de schroothoop proberen en ijzeren platen opzijschuiven voor het geval er een verdwaald stuk ijzer was gaan glijden en me had doorboord. Daarna zouden ze verder zoeken, de boerderij uitkammen, in bomen klimmen en op de hooizolder kijken. Uiteindelijk zouden ze hun aandacht op de berg richten.

De schemering zou tegen die tijd al zijn ingezet – dat moment vlak voordat de avond valt, als het landschap alleen maar bestaat uit duisternis en lichtere duisternis en je de wereld om je heen meer voelt dan ziet. Ik stelde me voor hoe mijn broers zich over de berg verspreidden en de stikdonkere bossen afspeurden. Niemand zei iets; iedereen dacht hetzelfde. Op de berg kon het verschrikkelijk misgaan. Er kon plotseling een ravijn opdoemen. De wilde paarden van mijn opa liepen los over weides vol dollekervel en er kronkelden behoorlijk veel ratelslangen rond. We hadden al eens zo'n zoektocht ondernomen toen er een kalf uit de stal was verdwenen. In de vallei vond je zo'n dier gewond terug, op de berg dood.

Ik stelde me voor dat mijn moeder bij de achterdeur stond en de donkere richel afspeurde, en dat dan mijn vader thuiskwam om te zeggen dat hij me niet had gevonden. Mijn zus Audrey zou opperen om aan oma te vragen of ze me gezien had, en moeder zou antwoorden dat oma die ochtend naar Arizona was vertrokken. Die woorden zouden even in de lucht blijven hangen, en dan zou iedereen begrijpen waar ik naartoe was. Ik stelde me mijn